

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Анотація

Стаття присвячена дослідженню теоретико-методологічних аспектів організації валютної системи держави. З'ясована сутнісна характеристика поняття "валютна система" через аналіз сучасних підходів до його трактування. Визначено, що в умовах інтенсифікації інтеграційних процесів у світі валютна система відіграє все більш важливу та самостійну роль в структурі як національної, так і глобальної економіки. Формалізовано механізм взаємодії окремих елементів валютної системи, а також продемонстровано трансмісійні канали регулювання валютної сфери. Виділено основоположні функції, що покликана виконувати валютна система в сучасних умовах господарювання. Обґрунтовано роль та місце валютного ринку в структурі валютної системи, а також визначено його основні складові компоненти.

Ключові слова: валютна система, валютний ринок, валютний курс, валютне регулювання, організація, відносини, структура.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ВАЛЮТНОЙ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВА

Аннотация

Статья посвящена исследованию теоретико-методологических аспектов организации валютной системы государства. Выяснена сущностная характеристика понятия "валютная система" через анализ современных подходов к его трактовке. Определено, что в условиях интенсификации интеграционных процессов в мире валютная система играет все более важную и самостоятельную роль в структуре как национальной, так и глобальной экономики. Формализован механизм взаимодействия отдельных элементов валютной системы, а также продемонстрированы трансмиссионные каналы регулирования валютной сферы. Выделены основополагающие функции, которые призвана выполнять валютная система в современных условиях хозяйствования. Обоснованы роль и место валютного рынка в структуре валютной системы, а также определены его основные компоненты.

Ключевые слова: валютная система, валютный рынок, валютный курс, валютное регулирование, организация, отношения, структура.

Постановка проблеми. Будь-яку економічно систему сучасного типу важко уявити без якісно організованої системи грошового обігу. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації господарських відносин, коли поняття "гроші" та "валюта" практично ототожнюються, розвиток валютної системи в межах як національного, так і світового господарства є запорукою стійкого економічного зростання та одним із ключових чинників інституційних перетворень в суспільстві. З огляду на це, дослідження теоретико-

методологічних засад функціонування валютної системи, а також принципів її організації набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж фундаментальних наукових праць, що присвячені дослідженню основних положень щодо організації валютних систем різних рівнів, варто виділити роботи: А. Аслунда, Р. Дорнбуша, П. Кенена, Б. Коена, П. Кругмана, А. Лернера, А. Ліндбека, Р. Маккінона, Р. Манделла, П. Мессона, С. Моїсєєва, М. Обстфельда, П. Самуельсона, Дж. Сороса, К. Рогоффа, А. Роуза, Дж. Френкеля та інших. Серед вітчизняних науковців даною проблематикою активно займаються Я. Белінська, О. Береславська, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Дзюблюк, Ф. Журавка, С. Кораблін, З. Луцишин, О. Мозговий, В. Міщенко, П. Нікіфоров, М. Савлук, В. Стельмах, А. Філіпенко, В. Шевчук та інші. Незважаючи на значний доробок у дослідженні питань, що стосуються особливостей функціонування валютної системи, нез'ясованим залишається механізм взаємодії її окремих структурних елементів, а також місце та роль фінансових інститутів у процесі реалізації валютних відносин.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз сучасних підходів до визначення поняття "валютна система", а також дослідження теоретико-методологічних аспектів організації валютної системи на макрорівні.

Виклад основного матеріалу. Детермінуючи поняття "система", в тому числі "валютна система", принципово важливо застосовувати системний підхід, що дозволяє розглядати об'єкт дослідження, по-перше, як єдине ціле, а, по-друге, у нерозривному взаємозв'язку з іншими системами. В свою чергу, елементи будь-якої системи можна охарактеризувати як підсистеми, що мають свою унікальну структуру та вирізняються формою побудови.

За визначенням Л. фон Берталанфі, система являє собою сукупність елементів, що безперервно взаємодіють між собою [1]. В той же час, А. Холл та Р. Акофф визначають систему як множину об'єктів разом з їхніми властивостями та відносинами [2, с. 9]. Проте цілком очевидним видається те, що сама по собі множинність елементів та взаємовідносин не характеризує поняття "система" повною мірою. Ще однією атрибутивною складовою будь-якої системи є структура. Саме чітка впорядкованість елементів та структурованість взаємозв'язку між ними відрізняють систему від хаотично функціонуючих речей.

Багатогранність поняття "система" призвело до розбіжностей серед науковців і у визначенні валютної системи. Зокрема лауреат Нобелівської премії з економіки П. Кругман та його колега М. Обстфельд у своїй книзі "Міжнародна економіка: теорія і політика" детермінують валютну систему як комплекс інститутів, що взаємодіють між собою через відповідні канали зв'язку, визначені шляхом домовленості між суб'єктами правовідносин [3].

Інший лауреат Нобелівської премії П. Самуельсон характеризує валютну систему як структуру, що визначає механізм формування та динаміки валютних курсів, а також створює інституційне середовище, в межах якого здійснюється міжнародна торгівля товарами, послугами, капіталом та відбувається переміщення робочої сили. В той же час, П. Самуельсон вважає, що забезпечення стійкості валютних систем різних рівнів здатне мінімізувати, а в деяких випадках унеможливити, прояв негативних наслідків від розгортання фінансово-економічних криз [4].

На думку Б. Коена, валютна система включає в себе три основних складових: всі форми відносин між економічними суб'єктами з приводу конвертації національних грошових одиниць та організації руху валютних цінностей через національні кордони; посередницькі інститути, що здійснюють мобілізацію та перерозподіл тимчасово вільних коштів; систему регулювання валютних відносин, що покликана їх впорядкувати та забезпечити стабільність самої валютної системи [5].

Цікавою метафоричною дефініцією відзначився Р. Соломон, який порівняв валютну систему зі світлофором. На його думку, стабільну роботу останнього ніхто не помічає, проте коли виникає збій, то це одразу ж призводить до настання дорожньо-транспортного колапсу. Аналогічно розбалансованість валютної системи спричиняє появу численних диспропорцій розвитку як національної, так і світової економіки [6, с. 1,7].

Найпоширенішим трактуванням валютної системи серед вітчизняних науковців є наступне: валютна система – це форма організації та регулювання валютних відносин, яка закріплена національним законодавством або міжнародними угодами. Такого визначення дотримується і О. М. Мозговий, який розглядає валютну систему з економічного та організаційно-правового аспектів. З економічного аспекту валютна система – це сукупність валютно-економічних відносин, що історично склалися на основі інтернаціоналізації господарських зв'язків. З організаційно-правового – державно-правова форма організації валютних відносин країни, закріплена національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права [7].

О. В. Дзюблук робить наступну дефініцію поняття "валютна система" – це сукупність економічних відносин, які пов'язані з використанням іноземної валюти і за допомогою яких здійснюється міжнародний платіжний оборот, а також утворюються й використовуються валютні ресурси [8, с. 61].

З позиції З. О. Луцишина валютна система представляється як сукупність економічних відносин, пов'язаних із функціонуванням валюти, що історично сформувалися на основі інтернаціоналізації господарських зв'язків, з державно-правовою організацією валютних відносин. При цьому валютна система характеризується такими складовими компонентами, як національні

та резервні валюти, міжнародні грошові одиниці, умови взаємної конвертованості, валютний паритет, валютний курс і національні та міжнародні механізми його регулювання [9, с. 85].

Диферентність підходів до трактування поняття валютної системи можна пояснити динамічністю розвитку валютної сфери та всеохоплюючим її характером. В свою чергу, валютні системи сучасного типу набувають все нових обрисів функціонування, що зумовлює необхідність постійного оновлення існуючої наукової парадигми в сфері валютних відносин.

Тому, підсумовуючи результати дослідження, запропоновано авторське визначення валютної системи. Остання, зокрема, детермінується як організаційно-правова форма функціонування та регламентування валютних відносин, що включає в себе сукупність валютних ринків, регуляторних інститутів, правових норм, а також механізмів валютного регулювання. При цьому становлення та розвиток валютної системи будь-якого рівня зумовлені, в основному, необхідністю стабілізації валютних курсів, встановлення внутрішньої та зовнішньої макроекономічної рівноваги, а також налагодження міжнародного економічного співробітництва.

Залежно від рівня організації розрізняють національну, регіональну та світову валютні системи. Характеризуючи валютну систему в межах держави, варто виділити основоположні функції, які вона покликана виконувати. До них, зокрема, відносяться: забезпечення здійснення зовнішньоекономічних розрахунків держави та її резидентів; організація роботи національного валютного ринку; опосередкування міжнародного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили; створення сприятливих умов для розвитку виробничих відносин всередині країни.

Валютну систему держави можна формалізувати як сукупність структурованих елементів з численними взаємозв'язками між ними (рис. 1). У центрі валютної системи знаходяться валютні відносини, що виникають між економічними суб'єктами з приводу обігу валютних цінностей. Здійснення валютних відносин стає можливим лише за умови функціонування валютно-курсового механізму, котрий визначає порядок переходу права власності на ту чи іншу валюту. Національний орган валютного регулювання, через зміни в законодавстві та застосування інструментів валютної політики, здійснює безпосередній, або через валютних посередників, вплив на інших учасників валютних відносин; на валютно-курсовий механізм, а також на умови функціонування національного валютного ринку. Цей вплив, що відображено на рисунку жирними стрілками, характеризує власне процес валютного регулювання. При цьому валютний ринок віддає зворотній сигнал органу валютного регулювання щодо врівноваженості попиту та пропозиції на ньому. Даний сигнал надалі визначатиме основні напрямки реалізації державної валютно-курсової політики.

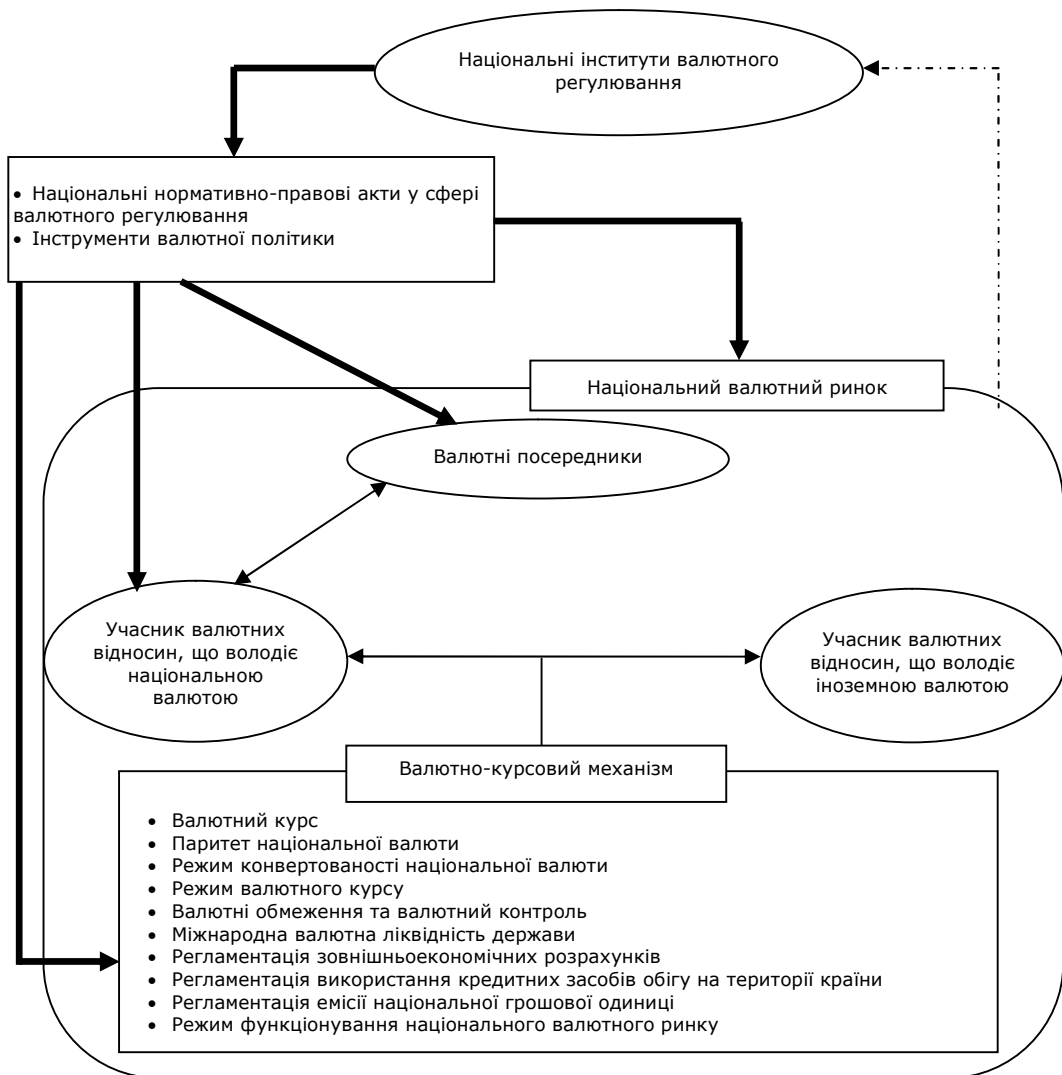

Рис. 1. Організаційна структура валютної системи держави*

* Джерело: розробка автора

Характеризуючи рис. 1, варто деталізувати основні структурні компоненти національної валютної системи:

1. *Національна валюта*, тобто грошова одиниця держави, з приводу руху якої виникають власне валютні відносини між різними економічними суб'єктами.

2. *Валютно-курсний механізм*, що врегульовує порядок обігу та режим конвертації валютних цінностей на території окремо взятої держави. До ключових елементів валютно-курсного механізму можна віднести: Валютний курс, що є ціною національної грошової одиниці, вираженою в грошовій

одиниці іншої держави. Саме валютний курс займає центральне місце в структурі валютно-курсового механізму та є об'єктом валютного регулювання.

2.2. Паритет національної валюти, що виражає співвідношення вартості національної грошової одиниці та вартості іноземних грошових засобів на основі їхньої купівельної спроможності (масштабу цін).

2.3. Режим конвертованості національної валюти, тобто порядок і умови її обміну на грошові одиниці інших країн.

2.4. Режим валютного курсу, що є складовою частиною валютної політики держави та, в свою чергу, визначає спосіб, у який держава регулює курс валюти відносно валют інших держав та міжнародного валютного ринку.

2.5. Система валютних обмежень та валютного контролю, яку доцільно розглядати як комплекс нормативних правил, встановлених в законодавчому й адміністративному режимі, у сфері регламентації порядку здійснення валютних операцій учасниками валютного ринку.

2.6. Міжнародна валютна ліквідність держави – здатність держави забезпечувати свої короткострокові зовнішні зобов'язання прийнятними платіжними засобами. Міжнародна ліквідність характеризує зовнішню платоспроможність держави та пов'язана з достатністю резервних активів, необхідних для забезпечення нормального функціонування її економіки.

2.7. Регламентація зовнішньоекономічних розрахунків, що стосується встановлення порядку відкриття та ведення банківських рахунків у іноземній валюті, а також здійснення платежів та переказів як всередину країни, так і за її межі.

2.8. Регламентація використання кредитних засобів обігу на території країни, таких як векселі, облігації, чеки, депозитні сертифікати тощо.

2.9. Режим функціонування національного валютного ринку, що визначає права та обов'язки його учасників, а також порядок здійснення валютних операцій на міжбанківському, біржовому та готівковому валютних ринках.

2.10. Регламентація емісії національної грошової одиниці, що передбачає встановлення, зрозумілого для всіх, механізму випуску грошей в обіг.

3. *Національний валютний ринок.* За своєю сутнісною характеристикою, «валютний ринок» являє собою сукупність економічних відносин, що виникають між господарюючими суб'єктами з приводу купівлі-продажу валютних цінностей, а також інфраструктурних елементів, що обслуговують реалізацію цих відносин. В свою чергу, за визначенням Ф. О. Журавки, валютний ринок – це система економічних відносин між його суб'єктами щодо здійснення торговельних валютних операцій за допомогою сучасних засобів фінансової телекомунікації, де цінами є встановлені під впливом попиту і пропозиції обмінні курси [10].

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

4. *Національні інститути валютного регулювання* (центральный банк, органи виконавчої та законодавчої влади, асоціації, що уповноважені визначати основні засади та здійснювати реалізацію валютної політики держави).

5. *Нормативно-правові акти у сфері валютного регулювання.*

6. *Інструменти валютної політики*, що використовуються органами валютного регулювання з метою впливу на динаміку обмінного курсу національної валюти та забезпечення стабільного функціонування всієї валютної системи.

7. *Валютні відносини між усіма учасниками*, що виникають, по-перше, з приводу руху валютних цінностей, а, по-друге, виходячи з необхідності здійснення валютного регулювання.

Множинність елементів валютної системи характеризує багатогранність валютної сфери. Досліджуючи теоретичні та практичні аспекти функціонування валютної системи, варто враховувати, що остання є системою відкритою, структурованою та динамічною. Крім того, розвиток та ефективність організації валютної системи залежить не тільки від економічних, а й від політичних, правових, культурних, соціальних та інших чинників.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене, можна констатувати, що валютна система – це організаційно-правова форма функціонування та регламентування валютних відносин, що включає в себе сукупність валютних ринків, регуляторних інститутів, правових норм, а також механізмів валютного регулювання. В той же час, розвиток валютної системи забезпечує долучення держави до системи міжнародного поділу праці, а також створює передумови для розширеного суспільного відтворення.

Список використаних джерел:

1. Берталанфи Л. Общая теория систем: критический обзор / Л. Берталанфи // Исследования по общей теории систем. – М. : Прогресс, 1969. – С. 23-82.
2. Лукашенко С. В. Глобальна валютна система в контексті трансформації глобальної фінансової архітектури / С. В. Лукашенко // Економічний часопис-XXI. – 2011. – №5-6. – С. 8-12.
3. Krugman P. International economics: theory & policy, ninth edition / Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc J. Melitz. – Prentice Hall, 2012. – 504 p.
4. Самуэльсон Пол Э. Экономика. – 18-е издание: Пер. с англ. / Пол Э. Самуэльсон, Вильм Д. Нордхаус – М.: ООО "И.Д.Вильямс", 2007. – 1360 с.
5. Cohen Benjamin J. The international monetary system: diffusion and ambiguity / Benjamin J. Cohen // International Affairs. – 2008. – Vol. 84. – №3. – Pp. 455-470.
6. Solomon R. The International Monetary System, 1945 – 1981: An Insider's View / R. Solomon. – Harper & Row, New York, 1982. – 432 p.
7. Мозговий О. М. Міжнародні фінанси: навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць. – К. : КНЕУ, 2005. – 557 с.
8. Дзюблюк О. В. Валютна політика: підручн. / О. В. Дзюблюк. – К. : Знання, 2007. – 422 с.
9. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації: монографія / З. О. Луцишин. – К. : Друк, 2002. – 320 с.

10. Журавка Ф. О. Методологічні підходи до визначення поняття "валютний ринок" / Ф. О. Журавка // Вісник науковця: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 квітня 2009 р., м. Миколаїв) – Миколаїв: НУК, 2009. – С. 40-42.

Sergiy Tkach,

Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi

CONCEPTUAL BASIS OF THE STATE MONETARY SYSTEM ORGANIZATION

Annotation

The article investigates theoretical and methodological aspects of the state monetary system organization. The essential characteristics of the concept of "monetary system", through analysis of current approaches to its treatment, are clarified. It has been determined, that in terms of intensification of integration processes in the world monetary system plays an increasingly important and independent role in the structure of both national and global economy. The mechanism of interaction between the individual elements of the monetary system is formalized. Special attention is paid to the demonstration of transmission channels of monetary regulation field. Basic functions of the modern monetary system are recognized. The role and place of the foreign exchange market in the structure of the monetary system are substantiated, and its main constituents are determined as well.

Keywords: monetary system, foreign exchange market, the exchange rate, currency regulation, organization, relationships, structure.

References:

1. Bertalanfy, L. (1969). General theory of the systems: a critical review. *Issledovaniya po obschej teoryi system [Research on general theory of the systems]*, pp. 23-82 (in Russ.).
2. Lukashenko, S.V. (2011). The global monetary system in the context of the global financial architecture transformation. *Ekonomichnyj chasopys-XXI [Economic Journal-XXI]*, vol. 5-6, pp. 8-12 (in Ukr.).
3. Krugman, P., Obstfeld, M., Melitz, M.J. (2012). *International economics: theory & policy, ninth edition*. Prentice Hall, 504 p.
4. Samuelson, P., Nordhaus, W. (2007). *Ekonomyka [Economics]*, 18rd ed. OOO "Y.D.Vylliams", Moskva, 1360 p.
5. Cohen, Benjamin J. (2008). The international monetary system: diffusion and ambiguity. *International Affairs*, vol. 84, no. 3, pp. 455-470.
6. Solomon, R. (1982). *The International Monetary System, 1945-1981: An Insider's View*. Harper & Row, New York, 432 p.
7. Mozghovyj, O.M. (2005). *Mizhnarodni finansy [International Finance]*. KNEU, Kyiv, 557 p. (in Ukr.).
8. Dziubliuk, O.V. (2007). *Valiutna polityka [Monetary policy]*. Znannia, Kyiv, 422 p. (in Ukr.).
9. Lutsyshyn, Z.O. (2002). *Transformatsiia svitovoi finansovoi systemy v umovakh hlobalizatsii [The transformation of the global financial system in the context of globalization]*. Druk, Kyiv, 320 p. (in Ukr.).
10. Zhuravka, F. O. (2009). Methodological approaches to the definition of "foreign exchange market". *Visnyk naukovtsia. Zbirnyk materialiv Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii [Scientist bulletin. Mat. NUK of Sci. Prac. Conf.]*. Mykolaiv, Ukraine, pp. 40-42 (in Ukr.).

